

CZENGLISH У СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Сучасний світ змінюється дуже швидко – процеси глобалізації охопили майже всі аспекти життя людей. Такі сфери, як економіка та політика, сприяють розвитку міжнародних контактів насамперед. Також туризм, супутникове телебачення, всесвітня мережа Інтернет, транснаціональні корпорації та міжурядові установи впливають на розвиток мови, якою спілкуються в міжнародному просторі.

Проблеми, пов'язані з міжкультурною комунікацією, є надзвичайно актуальними в наш час. Підвищений інтерес до культур різних народів та місця комунікації в міжкультурних контактах свідчать про справжнє пошукання інтересу до проблем культури, адже кожна мова є не лише набором різних мовних структур, а і дзеркалом культури народу. Окрім реального світу, що оточує людину – представника певної нації, у мові відображаються також свідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, система цінностей, світовідчуття, бачення світу [9].

Виникає природне питання: яка ж мова може взяти на себе роль засобу міжнародної комунікації? Мова набуває глобального статусу тільки тоді, коли отримує особливу роль, що визнається в кожній країні світу [12]. Без потужних передумов будь-якого характеру жодна мова не зможе розвинути до засобу міжнародного спілкування.

Англійську мову вже без сумніву визнано глобальною мовою, що не має собі рівних серед інших мов, які використовуються для міжкультурної комунікації. Статистика показує, що на початку 2000 року вже 1,5 мільярди людей вільно говорили англійською, і ця цифра продовжує зростати з кожним роком. Жодна інша мова не може зараз сягнути такої кількості мовців [12]. Але чому саме англійська мова стала *lingua franca* XXI століття?

Є дві відповіді на це питання: через географічно-історичні або соціокультурні умови. Географічно-історична відповідь показує, яким чином англійська вийшла на передові позиції, а соціокультурна пояснює, чому такий стан речей лишається в сучасному світі [12].

Зростання глобалізації та міжнародні контакти призводять до того, що все більше лінгвістів вивчають проблеми міжкультурної комунікації та ролі англійської мови в міжнародному комунікаційному просторі. Серед найвідоміших дослідників цієї проблеми можна назвати таких науковців, як Ф.С. Бацевич [1], А.Д. Белова [2], Т.Г. Грушевицька [3], Д.Б. Гудков [4], П.Т. Гусева [5], П.Н. Донець [6], Ерік Еріксон [Erik Erikson, 13], В.В. Кабакчі [7], Т.Н. Персикова [8], Еверет Роджерс [Everett

Rogers, 18], С.Г. Тер-Мінасова [9], Едвард Холл [Edward Hall, 15], Герард Хофстеде [Gerard Hofstede, 16] та ін.

Дуже цікавими є дослідження того, як англійською мовою спілкуються представники різних країн та національностей у спонтанній комунікації, чим їхня англійська мова відрізняється від стандартної англійської, а також як саме рідна мова мовців впливає на використання граматичних та лексичних структур при спілкуванні англійською.

Дослідження даної теми є особливо актуальними для лінгвістів країн Європейського Союзу, бо, незважаючи на те, що основними засадами ЄС є збереження мовної різноманітності в межах кожної з країн-членів Союзу, домінування англійської над іншими 22 офіційними мовами ЄС все ж таки визнається робочою групою з мовних питань Європейської комісії. Згідно з даними випуску «European Employment and Social Policy», 51% населення ЄС говорить англійською, яка є іноземною мовою для 38% [14].

З іншого боку, більшістю офіційних мов ЄС говорять лише в одній країні (максимум у двох), і тому місцеве населення просто зобов'язане вивчати принаймні одну іноземну мову, щоб їх розуміли поза межами країни (а з 2002 р. законодавством ЄС передбачено обов'язкове вивчення двох іноземних мов) [10]. Яскравим прикладом такої країни є Чеська Республіка.

До 1989 року, коли Чехія входила до Чехословацької республіки, закордонна політика уряду була спрямована на Радянський Союз, і тому акцент в усіх навчальних закладах країни робився на вивченні російської мови як першої іноземної. Після розпаду комуністичного режиму в 1989 році у вивченні іноземних мов відбувся переворот: російську було заборонено вивчати як першу іноземну, й відповідно інші іноземні мови прийшли їй на зміну [11]. Одночасно чехи почали більше інтегруватися в інституції Західної Європи, яка поступово перетворилася на головний об'єкт закордонної політики. Уже в 1996 році Чехія подала заяву на членство в ЄС, і відтоді між урядами Чехії та ЄС успішно розвивалося співробітництво, аж доки Чехія не ввійшла до ЄС у травні 2004 р.

Звичайно ж, чехи як представники європейської спільноти повинні були спілкуватися з представниками інших країн, і саме тут виявилася важливість знання англійської мови. Нині вивчення англійської мови є обов'язковим на території всієї Чеської Республіки, починаючи зі школи, а у вищих навчальних закладах студенти можуть додатково обирати ще одну або навіть дві іноземних мови.

Коли вивчення та спілкування англійською мовою набуло популярності серед населення Чехії, виникли два штучних терміни «Czenglish» та «Czechlish», що утворилися поєднанням слів Czech та English й означають «ламану» англійську мову, якою розмовляють чехи, тобто змішану чеську та англійську. Така мова відрізняється від стандартної англійської тим, що в ній не зберігаються правила граматики

й використання лексичних одиниць англійської мови через вплив структур рідної мови мовців – чеської, тобто структури та патерни, типові для чеської мови, перекладаються на англійську.

Найчастіше терміни «Czenglish» та «Czechlish» вживаються, коли лінгвісти говорять про спонтанну комунікацію, тому що в мовців під час спонтанної комунікації немає часу подумати і проаналізувати, які ж саме форми слід вживати в тому чи іншому контексті.

Наведені нижче приклади взято з електронних ресурсів «Rules for Czenglish» [19] та «Kwintessential Cross Cultural Solutions» [20]. До проаналізованих прикладів долучено також матеріали, зібрані автором самостійно під час перебування в Нідерландах на стажуванні.

Спонтанна комунікація чехів англійською мовою характеризується насамперед двома видами помилок: граматичними та лексичними.

Серед граматичних помилок найтипівішими є: опускання необхідних артиклів (a/an, the, some) і додавання зайвих, оскільки в чеській мові, як і в інших слов'янських, артикль відсутній, і тому для мовців – носіїв чеської мови досить важко визначити, чи потрібен певний артикль під час спонтанної побудови речення. Наприклад, «*I come from the Prague*», «*I'm going to the Slovakia on a business trip next week*», «*Have (an) apple*», «*I've never been to (the) United States*»;

1. неправильне вживання часів: «*How long are you there? (=How long have you been there)*», «*Have you seen him yesterday? (=Did you see)*», «*I go (=I'm going to) to my cottage on weekend*»;
2. проблеми з вираженням модальності, особливо вживання «*to*» після модальних дієслів: «*New catalogues must to be ordered additionally*»;
3. плутанина при коротких запереченнях: «*Yes, I don't*», «*No, I do*» - незрозуміло, чи мовець насправді погоджується з попереднім висловлюванням, оскільки в англійській мові при стверджувальній відповіді кажуть «*Yes, I do*», а при запереченні – «*No, I don't*»;
4. порядок слів, нетиповий для англійського речення: «*Now has she fifty one years*», «*I was by my mother in village Hovezi on weekend because she had birthday*»;
5. використання пасивної конструкції, коли активний стан був би більш доречним: «*We were contacted by you (=You contacted us)*»;
6. використання невідповідних прийменників через вплив їх чеських еквівалентів: «*I go to my cottage on (=at) the weekend*», «*I'd like to go in (=to) the pub with you*», «*My project must be finished till (=by) next Tuesday*», «*Please, can you send it to me until (=by) Friday?*», «*She lived there before two years (=two years ago)*», «*When I come back to Czech Republic, I'm going to visit on my grandmother*», «*The shop is just behind (=around) the corner*»;
7. неправильне вживання сполучників через вплив їх чеських відповідників: «*In case (=if) it rains, we will stay at home and watch TV*»;

8. використання прислівника *there*, коли мається на увазі *here*: «*I like it there (=here)*»;
9. використання *-ing* замість *-ed* «*I am very interesting(=interested) in what you said...*», «*She phoned me because she was boring (=bored)*».

Лексичні помилки, яких припускаються чехи у спонтанній комунікації англійською мовою, пов'язані в основному з тим, що через вплив рідної мови їм складно розрізнити нюанси у значеннях англійських слів, зокрема *ask, wish, request, require, please, beg*, що призводить, наприклад, до дивного вислову «*We beg to inform you*» = «*We wish to inform you*». Як приклади плутанини у значеннях слів можна навести й таке: «*Can you borrow (=lend) me some money?*», «*Can you learn (=teach) it to me?*»

Досить часто можна спостерігати, що під час розмови через недосконале знання англійської відбуваються постійні процеси перекладу з чеської на англійську, і через це між двома мовами виникає інтерференція, наприклад: «*I'm completely very hungry*», «*I have hungry now*», «*Let's go slowly*», «*She had such an (=a very nice) apartment*», «*I very enjoy the nature*», «*He is just a normal (=regular, ordinary) guy*», «*He is very sympathetic (=good-looking)*», «*Please to remove your dress (=Take off your coat)*».

Як не дивно, серед сталих виразів також часто трапляються вільні переклади, що призводить до непорозумінь під час спілкування, наприклад: «*Please*» = «*You're welcome*»; «*You have true*» = «*You are right*»; «*Don't think about this*»/ «*Don't care about this*» = «*Don't worry*»; «*Good appetite*» = «*Enjoy your meal*».

Не тільки мова, але й культура чеського народу має вплив на спонтанну комунікацію чехів у англомовному середовищі [17].

Так, наприклад, при первинному знайомстві чехи зазвичай поведуться формально і стримано. Коли вони вітаються, то спочатку встановлюють прямий контакт очима, а вже після цього тиснуть руку й додають вітання відповідно до часу дня, коли відбувається зустріч. Під час першої зустрічі (знайомства) чехи ніколи не звертаються до людини тільки на ім'я, якщо їх про це не попросили, оскільки у чехів це є ознакою близьких дружніх стосунків. Також перехід на «ти» до чехів без їхньої попередньої згоди може розглядатись як спроба принизити їх. Повинен минути деякий час, доки чехи остаточно звикнуть до нових знайомих і почнуть поводитись дружньо та відкрито.

Безпосередньо під час спілкування чехи також поведуться формально і дещо непрямомовно висловлюють свої думки. Вони ніколи навмисно не будуть ображати, а навіть навпаки: зроблять усе можливе зі свого боку, щоб не образити чийхось почуттів необережним словом. За своєю природою чехи не люблять конфронтації і відкритих конфліктів, тому надають перевагу непрямим шляхам вирішення проблем. Якщо хтось із співрозмовників чеської національності опустил очі й затих, це

означає, що йому незручно за те, що сказав хтось із групи.

Ввічливість є однією з найважливіших рис характеру чехів. Через це вони майже ніколи не відповідають відмовою на чиєсь прохання, навіть якщо воно їм абсолютно не до смаку. У таких випадках реакції типу «Я подумаю» або «Побачимо» можна приймати як стовідсоткову відмову.

Чехи також досить повільно приймають рішення. Усі справи, в тому числі й ділові, вони роблять дуже вдумливо, і тому потрібно мати терпіння, щоб не видавати свого бажання швидше вирішити якісь питання і не образити чехів своїм поспіхом. Варто уникати тиску на чехів у процесі прийняття рішень, оскільки це може відіграти негативну роль.

Під час комунікації з чехами слід також пам'ятати про таку їхню визначальну рису, як «поводити себе так, як хочеш, щоб люди поводитися з тобою».

Отже, щоб уникнути непорозумінь та збільшити ефективність спілкування під час спонтанної комунікації англійською мовою, потрібно бути особливо уважним до свого співрозмовника, якщо він родом із Чехії, звертати увагу не лише на його вербальні висловлювання, а й пам'ятати про вплив, який має культура представника Чехії на його манеру спілкування.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Флорій Сергійович Бацевич – Київ : Видавничий центр «Академія». 2005. – 342 с.
2. Белова А.Д. Нові тенденції у вивченні мов та комунікації / А.Д. Белова // Мовні та концептуальні картини світу. – 1999. – С. 98-103.
3. Грушевицкая Т.Г. Основы межкультурной коммуникации / Татьяна Георгиевна Грушевицкая – Москва : Юнити. 2002. – 352 с.
4. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Дмитрий Борисович Гудков – Москва: Гнозис, 2003 г. – 288 с.
5. Гусева П.Т. О некоторых психологических аспектах интеркультурной коммуникации / П.Т. Гусева // Вісник Харківського національного університету. – 2000. – № 471. – С. 57-63
6. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации / П.Н. Донец – Харьков: Штрих, 2001. – 381 с.
7. Кабакчи В.В. Основы англоязычной межкультурной коммуникации / Виктор Владимирович Кабакчи – Санкт-Петербург: издательство РГПУ им. А.И. Герцена. 1998. – 230 с.
8. Персикова Т.Н. Межкультурная коммуникация и корпоративная культура / Тамара Николаевна Персикова – Москва: Логос. 2002. – 223 с.
9. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / Светлана Григорьевна Тер-Минасова – Москва: Слово. 2000. – 261 с.

10. Baldauf R., Kaplan R. Language Planning And Policy In Europe, vol. 2: The Czech Republic, The European Union and Northern Ireland (Language Planning and Policy) / R. Baldauf, R. Kaplan. – Bristol: Multilingual Matters, 2005, 314 p.
11. Binder Ramona. One Country, One Language / Ramona Binder – <http://www.worldpress.org/Europe/2509.cfm>
12. Crystal D. English as a Global Language / Crystal, David – Cambridge: Cambridge University Press. 1997. – 212 p.
13. Erikson E. Identity And The Life Cycle. Selected Papers / Erik Erikson – Boston: International University Press, Inc. 1959. – 192 p.
14. European Employment and Social Policy// Special Eurobarometer, European Commission – http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs261_en.pdf
15. Hall E., Hall M. Understanding Cultural Differences - Germans, French and Americans / E. Hall, M. Hall – Yarmouth, Maine: Intercultural Press. 1993. – 208 p.
16. Hofstede G., Pedersen P. Exploring Culture: Exercises, Stories and Synthetic Cultures / G. Hofstede, P. Pedersen – Yarmouth, Maine: Intercultural Press, 2002. – 234 p.
17. Nekvapil J. On Language Management in Multinational Companies in the Czech Republic / J. Nekvapil, M. Nekula. – <http://www.channelviewpublications.net/cilp/007/0307/cilp0070307.pdf>
18. Rogers E. Communication and development: Critical perspectives / Everett Rogers – Thousand Oaks, CA: Sage, 1976. – 148 p.
19. <http://prague.tv/qa/education/rules-for-czenglish:2690>
20. <http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/czech.html>

The article tackles characteristics of one of the World Englishes, namely English spoken by the Czech people as revealed in cross-cultural communication. The facts of deviation from standard English grammar are described, some lexical mistakes as well as pragmatic peculiarities are spotted.

Key words: World Englishes, Czenglish, cross-cultural communication, deviation

В статье описаны особенности английского языка, функционирующего в Республике Чехия и проявляющиеся в межкультурной коммуникации. Анализируются особенности нарушений грамматики английского языка, возникающие в результате интерференции, ошибки лексического характера, а также некоторые прагматические особенности коммуникации.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, девиация